

Uvod u internet

Aida Salihagić

*

Sažetak

Cilj ovog rada je davanje osnovnih informacija o Internetu, njegovoj historiji, servisima i mogućnostima koje on pruža. S obzirom na to da je ovaj informacijski i tehnološki fenomen još uvijek relativno nov na našim prostorima, tekst pruža osnovne postavke, terminologiju i servise ove mreže, te za svrhu ima uputiti novog korisnika kako se kretati po Internetu i koristiti njegove resurse. Ukratko su obrađeni najpopularniji servisi koji su od važnosti i za bibliotečko poslovanje.

*

Najnoviji tehnološki fenomen - Internet datira još iz 70-tih godina kada je Ministarstvo odbrane SAD pokrenulo projekat pod nazivom ARPANET, koji je povezivao svega nakoliko računara. Mreža je stalno rasla i dobivala na popularnosti da bi danas postala internacionalnu mrežu koja se i dalje širi i razvija. Nezahvalno je govoriti o broju korisnika Interneta, jer se on iz dana u dan povećava i sada taj broj premašuje cifru od 100 miliona korisnika, a predviđa se da bi do 2000. godine mogao iznositi i 200 miliona.

Da bismo objasnili šta je Internet, trebamo poći od pojma mreže, koju je najjednostavnije okarakterisati kao određeni broj računara spojenih međusobno. Internet, upravo, znači mrežu, i to najveću na svijetu, koja korisnicima omogućava pristup informacijama i njihovu razmjenu. S pravom se naziva *tehnološkim fenomenom* jer pruža mogućnost pristupa svim računarima, bez obzira na proizvođača, generaciju ili geografsko porijeklo. „Mreža nad mrežama” kako se još često naziva, omogućava globalan pristup što znači da je u svako vrijeme i na svakom mjestu moguće pristupiti podacima spremljenim na bilo kojem računaru u svijetu, te time dobiva i epitet *informacionog fenomena*.

Internet je vrlo jednostavan za upotrebu, a priključenje se vrši preko pružatelja usluga koji, uz odgovarajući softver i modem (modem - skraćenica od MOdulator-DEmodulator, modem vrši pretvaranje podatka u dva pravca: iz binarnih u analogne i obrnuto) instaliran na PC-ju omogućava pristup ovoj mreži.

Na Internetu korisnici mogu naći veliki broj servisa od kojih ćemo pomenuti samo neke (E-Mail, Telnet, WWW, FTP) koji su od velike koristi za bibliotečko poslovanje.

Elektronska pošta ili kraće, E-Mail najrasprostranjeniji je Internetov servis koji omogućava slanje i primanje poruka, datoteka, slika koje stižu na odredište za samo nekoliko minuta od trenutka kada su poslone. Ukoliko trenutno nismo na Internetu, sve pristigle poruke će nas „sačekati” kod našeg pružatelja usluga dok se ne spojimo. Da bismo razmjenjivali elektronsku poštu,

moramo imati vlastitu E-Mail adresu i adrese ljudi i institucija sa kojima vršimo prepisku. Svaki korisnik Interneta ima svoju jedinstvenu E-Mail adresu definisanu kod njegovog pružatelja usluga. Adresa se sastoji iz dva dijela odvojena znakom @. Prvi dio je proizvoljan i korisnik ga sam bira, a drugi dio (domena) je ime pružatelja usluga i može se sastojati iz dva ili više dijelova. Postoji veliki broj programa za rad sa elektronskom poštom (npr. Eudora), a slanje E-Mail-a moguće je i iz web pretraživača (Netscape Navigatora ili Microsoft Internet Explorera). Pokretanjem komande *Mail* u osnovnom prozoru Internet Explorera otvaramo program za E-Mail. U traci sa alatima uz pomoć ikonica *New Message*, *Reply to Author*, *Reply to All*, *Send and Receive* dajemo naredbe za primanje i slanje pošte. Pokretanjem opcije *New Message* otvara se prozor u koji upisujemo E-Mail adresu primaoca, naslov i tekst poruke i klikom na ikonicu koja prikazuje pismo šaljemo poruku adresiranom primaocu. Ova opcija, također, posjeduje komandu *Insert File* koja omogućava slanje i nekog fajla sa našeg tvrdog diska, zajedno sa porukom. U *File menu* nalazi se *Address book* gdje možemo pohraniti imena i adrese osoba i institucija sa kojima vršimo prepisku. U traci *Folders* nalaze se četiri foldera: *Inbox* (tu su smještene poruke koje su stigle), *Outbox* (poruke koje su već napisane i treba ih poslati, i to je jedino i moguće uraditi iz ovog foldera), *Sent Items* (daje pregled poruka koje smo poslali) i *Deleted Items* (folder sa porukama koje nam više nisu potrebne, te smo ih zbog preglednosti „izbrisali“). Elektronska pošta omogućava i pristup *poštanskim listama*, tj. bazama podataka korisnika koji dijele zajedničke interese o određenoj temi. Ovaj servis je besplatan i potrebno je samo izvršiti prijavu kod poslužitelja određene liste, a onda ćemo redovno E-Mailom dobivati informacije o temi na koju se lista odnosi. Treba voditi računa na koje i koliko lista se pretplatiti, jer pristizanje velikih količina materijala, moglo bi nas zatrpiti i onemogućiti da pratimo ono što nas, zaista, interesuje.

Telnet je jedan od najstarijih Internetovih servisa koji omogućava prijavu na drugi računar (koji se može nalaziti bilo gdje u svijetu) i korištenje njegovih programa. Na mnoge telnet lokacije možemo pristupiti kao gost besplatno, ali je veliki broj ustanova kod kojih se moramo registrovati i plaćati upotrebu njihovih servisa. Pristup telnetu i njegovo korištenje se obavlja preko tastature. Prednost ovog servisa za bibliotekare je u mogućnosti pretraživanja kataloga mnogih biblioteka u svijetu koje na ovaj način prezentuju svoje fondove.

File Transfer Protocol ili FTP predstavlja niz standarda i pravila, tj. protokol koji omogućava prenos datoteka sa udaljenog računara na naš tvrdi disk. Na Internetu se nalazi mnoštvo zanimljivih fajlova koje moguće prenijeti na naš kompjuter. Danas je FTP integrisan u WWW iz kojeg ga možemo pokrenuti i učitavati datoteke. Sve je vrlo jednostavno: umjesto *http:* ispred internet adrese ukucamo *ftp:* i na taj način pristupimo nekom FTP poslužitelju, pogledamo spisak direktorija i poddirektorija, nađemo fajl koji nas zanima i iskopiramo ga.

Za lakše pronalaženje FTP lokacija i fajlova koji nas zanimaju stvorena je baza podataka pod nazivom *Archie* (koja se nalazi na adresi <http://archie.internic.net>) koja omogućuje da pronađemo

Pokretanjem komande *Mail* u osnovnom prozoru Internet Explorera otvaramo program za E-Mail. U traci sa alatima uz pomoć ikonica *New Message*, *Reply to Author*, *Reply to All*, *Send and Receive* dajemo naredbe za primanje i slanje pošte.

*

Da bi se pristupilo Webu potrebno je imati instaliran neki od Web pretraživača, a trenutno su najpopularniji Microsoft Internet Explorer i Netscape Navigator.

*

određenu FTP lokaciju bilo po imenu datoteke (ukoliko ga znamo) bilo unošenjem ključnih riječi.

World Wide Web ili WWW je najrasprostranjeniji i najviše korišten Internetov servis koji je integrisao većinu funkcija drugih servisa i postao sinonim samog Interneta. Iako nastao mnogo ranije, popularnost je stekao 1993. godine i zadržao je do danas. Akademske institucije prezentuju stručne sadržaje na Webu, biblioteke u svijetu svoje fondove i način djelovanja, komercijalne organizacije reklamiraju svoje proizvode i nude kupovinu putem mreže, mnogi korisnici kreiraju vlastite web strane, drugi koriste zabavne strane za igru i kontakte sa drugim ljudima.

World Wide Web se zasniva na *hypertextu*, što znači da se Web stranice sastoje od teksta i da imaju mogućnost (preko označenih aktivnih dijelova) prebacivanja na druge dijelove istog dokumenta ili na sasvim drugu web stranu koja sadrži slične informacije. Dakle, informacije su organizovane po principu povezanosti sa njima sličnim drugim informacijama. Hipertekstualni dokumenti nam omogućavaju da sakupljanjem raznih dijelova informacija dobijemo jasnu sliku o predmetu našeg interesovanja. Hipertekst koji sadrži veze ka drugim vrstama medija-zvuku, slici i video zapisima naziva se *hipermedia*, pa možemo reći da se Web, ustvari, zasniva na hipermediji. Web stranice napravljene su uz pomoć HTML-a (Hiper Text Markup Language) vrlo jednostavnog programskog jezika koji je odgovoran za formatiranje teksta web strane, ugrađivanje grafike i hipertekstualnih veza. Svaka web prezentacija ima svoj URL (Uniform Resource Locator), tj. jedinstvenu adresu. Ispred URL-ova web lokacija dodaje se `http://`, što je skraćenica za Hypertext Transport Protocol. Da vidimo na primjeru adrese Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine kako izgleda jedan URL:

`http://www.nubbih.org`

`http://` - znači da se spajamo na web dokument

`www` - oznaka za web poslužitelj

`nubbih` - ime domene, tj. organizacije na čijim računarima se nalaze web strane

`org` - ime zone, označava tip organizacije

Da bi se pristupilo Webu potrebno je imati instaliran neki od Web pretraživača, a trenutno su najpopularniji *Microsoft Internet Explorer* i *Netscape Navigator*. Danas Web pretraživači sadrže ogromne potencijale: iz njih možemo slati elektronsku poštu, koristiti telnet, posjećivati novinske grupe, časkati uživo sa drugim ljudima na Internetu, pristupiti FTP poslužiteljima.

Web se može pretraživati na dva načina: upotrebom Web direktorija (imenici, liste tema) ili uz pomoć alata.

Kroz direktorije se krećemo da bismo pronašli lokaciju koja odgovara našim interesima. Pokrećemo ih tako što njihove adrese upisujemo u adresno polje pretraživača i uz pomoć tipke *Enter* dobivamo direktorij na ekranu računara. Najpoznatiji su:

-Accufind: `http://nin.com`

-Galaxy: `http://galaxy.einet.net`

-Magellan: <http://magellan.mckinley.com>

-Pointcom: <http://www.pointcom.com>

-YAHOO!: <http://yahoo.com>

Alati za pretraživanje sami izvode pretragu na osnovu postavljenih uvjeta, te su češće u upotrebi. Treba voditi računa da upit bude što kraći i precizniji. Isto tako, različiti alati zahtijevaju različite načine upita, pa je potrebno pročitati uputstva prije nego započnemo pretraživanje. Najpopularniji alati:

- Alta Vista: <http://www.altavista.digital.com>

- Excite: <http://www.excite.com>

- Lycos: <http://www.lycos.com>

- Hotbot: <http://www.hotbot.com>.

Pojavom Interneta biblioteke su dobile mogućnost da pokažu široj javnosti svoje fondove, način rada i usluge koje pružaju. Na svojim site-ovima biblioteke nude veze ka drugim bibliotekama i bibliotečkim asocijacijama, katalozima te raznim stručnim sadržajima. OPAC (Online Public Access Catalogue) ili javni elektronski katalog, termin za svaki online dostupan katalog sjajna je mogućnost pretraživanja knjižnog fonda drugih biblioteka. Ovo je od izuzetne važnosti za međubibliotečku pozajmicu jer lako možemo utvrditi koja biblioteka posjeduje određenu literaturu. Zahvaljujući E-Mailu uspješno se obavlja međubibliotečka pozajmica, ali i kontakt bibliotekara sa kolegama iz cijelog svijeta. Bibliotekar može pratiti novosti iz struke, izdavačku produkciju i kataloge, te formirati koncept nabavke bibliotečke građe. Korisnicima je moguće pružiti mnoštvo informacija na osnovu pretraživanja koje će izvršiti bibliotekar. Na određenu temu, ukoliko nemamo ime autora ili naziv djela, na Internetu možemo zadati upit i dobiti reference na tu temu, što je dobar put za dalji rad na pronalazenju odgovarajuće literature. Dakle, mogućnosti su ogromne za kvalitetan rad biblioteka, te je uvođenje Interneta značajan korak ka unaprijeđenju bibliotečkog poslovanja.

*

Abstract. Introduction to Internet

The goal of this article is to provide main information about the Internet, its history, services and possibilities. This informational and technological phenomenon is relatively new in our country, so this work gives basic facts, terminology and services of this network. Author explains how to use Internet and its resources. In this article one can find explanation on the most popular tools which also can be used in library operations.

Na svojim site-ovima biblioteke nude veze ka drugim bibliotekama i bibliotečkim asocijacijama, katalozima te raznim stručnim sadržajima. OPAC (Online Public Access Catalogue) ili javni elektronski katalog, termin za svaki online dostupan katalog sjajna je mogućnost pretraživanja knjižnog fonda drugih biblioteka.

*